

Petőfi pergőtűzben

Amit róla írtak

Egyedülálló tünemény az irodalomban: a költői pálya, szinte a villámfény fellobbanásával és kihívásával csupán hét esztendeig tartott. Az első vers, a *borozó* című 1842. május 22-én jelent meg az *Athenaeumban*, s az utolsó, mely még Petőfi életében látott nyomdafestéket, a *Jött a halál* volt, amelyet 1849. június 28-án közölt a *Respublica*. Hét év a mérlegelt forróság, semmisség, morzsa, hirtelen ellebbenés, eliramlás, hogy a *Szeptember végén gyönyörű szavát használjuk*.

Mégis, e hét évből élünk. E hét év során szikráztunk föl a csillagokig.

Ami e hét év alatt „tőle és róla” az egykorú magyar lapokban megjelent, azt Endrődi Sándor (1850—1920) a hívő alázatával, a szorgalom égő kitartásával felkutatta, időrendbe szedte s irodalmunk legizgalmasabb repertóriumát 1911-ben *Petőfi napjai a magyar irodalomban* címmel kiadta. A megvásárolhatatlan, már antikváriumokban is kaphatatlan könyvet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Petőfi születésének közelgő 150-ik évfordulója előtt tisztelegve, fakszimile kiadásban, tehát a régi hasonmásában, Benjámín László, Kiss József és Pataki Ferenc közreműködésével kiadta, asztalunkra helyezve egy ridegpontos, több mint ötszáz oldalas dátumsort, adatgyűjteményt, amelynek hideg adatai, ha belemerülünk, az égés koromszagát, a fojtó füstöt sodorják felénk.

Megvilágítva a csillagpályát, a gyötrelmet, a gyönyörűt, s a sorozatlóvások dobbergésével beszélve el a pergőtűzet.

1.

Illyés írja *Petőfi-jében*, hogy olyan pergőtűzet, mint Petőfié, egy magyar írónak nem kellett kiállnia, még Adyknak sem. Milyen volt ez a pergőtűz, kérdezem én könyvtől, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ajándékában lapozva?

Válogatva nem abból, ami tőle, hanem ami róla megjelent. S abból is, ami életében róla megjelent, a silányat, a fondorlatost, az ármánykodót, az ördögöt szemelve ki, hogy halljam, hogy felidézsem a pergőtűzet, melyben Petőfi állni kényszerült.

Az első bíráló, Bajza József, ezt közli *Petőfi Én-jéről* (ilyen című *Petőfi-verseket* nem ismernek, a költő beküldte talán, de az *Athenaeum* nem közölte) az *Athenaeum* Lapszemléjében 1843. június 30-án: „*En Petőfitől* nem üres, de kevés gond a rimekre. Ily játszi schema szigorubb tisztaságu mértéket is kíván”. Az első puskalövést a pozsonyi *Hírnök* 1844. november 19-iki számának *Könyvismertetés* című rovata adja le: „E napokban jelent meg egy poétai munkát illy czim alatt: „A helység kalapácsa. Hősköltemény négy énekben. Irta Petőfi Sándor, 1844.” Mi jót remélhet a nyájas olvasó e munkából, már a czim furcsa öszhangzata mutatja... A hősköltemény nevezetét illy mesefajra bitorolni, több mint képtelenség”.

Nádaskay Lajos nyíla már metszőbb, élesebb. A *helység kalapácsa*-ról és a megjelent *Versék* című kötetéről írja lapja, a *Honderú* 1844. december 21-iki számában: „... a milly örömmel méltányolom e jeles tehetséget P. úrbán, annál nagyobb sajnálattal, de kénytelen vagyok kimondani, mikép

e népköltői tehetség átirányban kezd indulni s hogy kimondjam himezés nélkül, a pórias verseiél’ alatt régiójába kezd mindinkább alásülyedezni. Szomorú példája ennek a »Helység kalapácsa« főleg, s a »Versek«-ben számos helyek... lealjasul a pórhoz, hogy sületlen vízzeivel azt megkaczagtassa”.

Az *Életképek* nem bírálni, csupán csipni akar. A *Hírlapi* méh című rovatban 1845. február 15-én ezt írják: A *Pesti Divatlap*... „*Petőfi verse* »A világ és én«, noha két szívből van kiírva, szerzőjéből t. i. s a szerkesztőéből, mint ezt a költemény alá tett csillagban magáról megvallja, úgy hiszem, nem sok szívből fog visszhangzani s nem is kívánom, hogy visszhangozzék ez éjjelsötét embergyűlölési s megvetési hangulat”.

2.

Jönnek a különös változatok, jönnek a furcsa alakzatok. Megjelenik a színén Seberényi Lajos. A volt barát. A volt diaktárs. Hátulról dőf. Alnéven. *Etőfi* Andor aláírással azt írja a pozsonyi *Hírnök* 1845. február 25-iki és a 28-iki számaiban, hogy Petőfit „a népszerűség vadászása gyakran a legkellemetlenebb túlzásokra vitte”, a költőt pöffeszkedőnek nevezi, költészetének rút botlásait emlegeti, a *Disznótórt* című vers néhány szavát idézve — Hosszan nyúljon, mint e / Hurkaszál... — pedig kijelenti, hogy ez a költemény benne „csaknem émelygést okoz”.

Kijut az *Életképek*-ben közzölt *Úti jegyzetek*-nek is. „Ha P. S. — írja egy olvasói levél — öt évig semmi prosát sem írna s egyszersmind verseit megtizedelné, tíz év múlva nagy köszönetet mondana e jó tanácsért.” E mondat 1845-ben jelent meg. Ha... öt évig semmit sem írna. Öt év múlva nem él. Már egy esztendeje eltűnt halott. „*Petőfi* folytatja úti jegyzeteit, s bennök még nagyobb rakoncátlansággal, még üresebb dolgokat mond el...” A *Honderú* 1845. július 29-iki száma már gyalázatot! emleget, ha *Petőfiről* szól. Habzik az örömtől, mikor bejelenti, hogy a „Zöld Marczli, *Petőfinek* ez olly tele torokkal hirdetett színműve, a bíráló választmány által egyhangúlag — elvettetett”. A *Petőfi* — Garay ellentétre utalva megjegyzi: „Szomorú dolog, s gyalázat, hogy ily önbőrükben nem férők által ekkép sértegettetni enedjük koszorúsainkat — szóltanul újabb arrogantiákra merésztük őket.”

A pergőtűz puskásainak sorába belép Császár Ferenc: „a’ puszták és csárdák félvadászban sínló embereinek nyersen durva szójárásait hozzuk-e be a magyar művészet szent csarnokába?”, kérdezi 1845-ben megjelent hosszabb *Hírlapi* bírálatában. „Póroknak, a pórok legalsóbb, legnyersebb osztályának énekel többnyire a költő ’s nem a’ népnek; mert feledte: hogy a’ nép, nem ugyanaz a’ betyársággal, az emberiség söpredékével”. A cikknek augusztusi dátuma van: *Petőfi* három év múlva már nem élt. „Már, kérem alázsan — írja Császár —, ha ez művészet, ha ez költészet: akkor az alföld legkicsapontóbb csikósa... a’ legeredetibb költő a’ magyar világban!”

3.

A nagy úr Szemere Miklós, a jótévedő, a költő Szemere névtelenül közli *Petőfi-ellenes* satíráját a *Honderú*, a mágnáslap 1845. augusztus 26-iki számában: „Ha költővé akarsz lenni e hazában, / Járj el jól s okosan a költés dolgában. / Memento, kis öcsérm! s ha még találkozzunk, / Lehető, hogy veled — kezet is foghatunk.” Szemere már kirekeszt. Már becsmérel. Már a pusztá kézfogást is föltételekhez kötve. Egy névtelen, a „*Hírlapi ör*”, még ugyanebben az esztendőben megjegyzi, hogy „*Petőfy* (!) már néhány hasonlányú verset mutatott be az olvasó közönségnek; kívánjuk, hogy ezentúl minél kevesbet mutasson...”

Zerffi ne állna be a sorba, Zerffi Gusztáv ne lövöldözne? „Egy magyar lyricus. Irodalmi levelek Dr. Laube Henrikhez Lipcsében” címmel cikksorozat közöl tőle a *Honderú*. „Egy illy utazót fogok önnek bemutatni... Ezen utazó neve *Petőfi*, ki lyrai ömlengésekkel kereskedik, s ha megharagszik »Hóhétkötelet« fon olvasó számára.” Több számon több folytatáson át döfmar: „Mindig csak az élet szennyes, a társaság árnyoldalai, az elfajult erkölcsstelségek és torz természetlenség — a pór nép kinövéssei, juhászverekedések és csikósaljasságokbar fogja — e lelmi örömet, mulatságát?” S a tárgyilagosság látogatát keltve búcsúzik egy elismerő mondat, hogy az útéutána még hitelesebb legyen. „Ezen 1844-ben megjelent versek közt sok *kütnő* van — de mindnyája minden benső öszszefüggés nélküli. Az örült érzélgésben, dythirambicus rángatózás, síró kéj és mosolygó fájdalomban hiányzik a magasb ihlet. Költeményei csak a nyers erő és érzékiség apoteosisai”.

Az émelygés, a gyalázat, az esetleges kézfogás után új képzet rajzolódik ki. *Petőfi* és a „síró kéj”. Nem sokáig kell várni, míg megjelenik a színén a „zabolátlan aljasság” fogalmazása is. A *Budapesti Híradó* egyik 1847-es számában olvasható „*Adatott és nem adatott drámák Januárban*” cím alatt, *Petőfi Tigris és hiéna* című művét is érintve: „*Petőfi* előttem igen kedves lyricus — néha. Ha a nyers, zabolátlan aljasságot magában fékezni tudja...” Fékezni csak olyan tulajdonságot tudom, mely bennem, velem él. Ez is kimondatott, lenyomtatott: *Petőfi* aljas! A *Honderú* ugyanebben az esztendőben „hetedhet országra szóló bányosság”-ot említ, *Petőfi* egyik cikkéről szólva, a *Szépirodalmi Szemle* *Petőfi* összes verse bírálatában *Petőfi* költészete címén a dagályt jelöli meg, meghatározva a fogalmat: „*Dagályos* az, mi nem nagy s mégis nagyak akar látszani, s azért felfújja magát...”

Milyen halknak, észrevétlennek tűnik e pergőtűzben az Eötvös József báró hangjászava: „Ki huszonegy éves korában ennyi jelest alkotott, mint *Petőfi*, mindenkit kielégíthet, de magát bizonyosan nem...”, írja a *Pesti Hírlapban*. A *Pesti Divatlap* hangja már elüt: „*Petőfi* eszelős gyerekek... az országot felmaszlagozzák vele, a hitvány betyár csappal.”

4.

Negyvennyolc március idusa után egy ország emeli vállára a költőt, egy ország szavalja a *Nemzeti dal*-t. Ez a felemeltetés, ez az üstökös-ragyogás, az egész országot betöltő, az országhatárok falairól visszadörgő *Nemzeti dal* elnémította volna a pergőtűzet?

Még jó néhány oldalon át idézhetnék. Csak Mező Dániel hajdúböszörményi nemzetőrt, végső idézetként. A költő versére, A *királyokhoz*, Honfi szövegben felel a *Debreczen-Nagyvárad* *Értesítő*-ben: „Süss gyalázat-béljeget arczára / Polgártárs! ki eddig hú valál, / Ah! ne hallgass áruló szavára, / S mondd-sza velünk: éljen a király!” A *Jelenkor* olvasói levelének kommentárjából: Mező Dániel *Petőfi* ellen „szörnyen kikel” s „*Betyár, pimasz, éretlen, hazáruzó, dögmirigyes*” jelzőkkel illeti őt.

Folyik a pergőtűz, de már a csatamezőkön is. Még egyszer átlapozom *Petőfi napjai*-nak roppant repertóriumát, végigolvasva újra a *borozó*-t, első megjelent versét és a másik hasonmás, fakszimile közlést, a *Jött a halál* címűt, az életében megjelent utolsó költeményt. Valahogyan egybeolvastam az első vers utolsó, s az utolsó vers első két sorát. Borzongató a csillagív eleje és vége. „*Még egy korty — s nevetve dőlök / Jégöledbe, temető!*” S az utolsó első két sora: „*Jött a halál, hogy elsöpörjön minket / A föld színéről, jött a döghalál...*”

Ruffy Péter

FILM

Színház MUZSIKA

KRITIKA,
RIPORT,
SCROZAT,
SOK KÉPPEL...

Megjelenik
minden szombaton

Kapható az újságárusoknál